

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

הרב אברהם דוב לוי
RABBI AVRAHAM DOV LEVIN
אב בית דין ירושלים לדיני ממונות ולבירור יחסין

בוררות בענין דמי פיצויים

נושא הדיון

הרב י' עבד כר"מ ומשגיח בישיבת ת' בראשותו של הרב א' במשך כ-23 שנה, עד שפוטר. ב-16 השנים הראשונות קבל שכר בלתי רשמי, וב-7 השנים האחרונות קבל שכר רשמי קבוע ובלתי משתנה בסך של 5.500 ש"ח נטו. כמו כן קבל תוספת של משכורת 13, וכן חצי משכורת חדשית בשנה על עבודת רישום תלמידים. הוא לא קבל תוספת הבראה וביגוד. כשפוטר שולמה לו משכורת עד סוף חודש אב של אותה שנה, וכן פיצויים לפי 5.500 ש"ח ולא לפי הברוטו, וגם לא חושבו לו התוספות של משכורת 13 ושל תוספת הרישום.

הטענות והמענות

הרב י' טוען שיש לחשב לו את הפיצויים לפי הברוטו ולא לפי הנטו, וכן לחשב לו את המשכורת ה-13 כתוספת למשכורת לחשבון הפיצויים, וכן את התוספת לרישום. כמו כן תובע הבראה וביגוד שמעולם לא הסכים לוותר עליהם, למרות שנדרש לחתום על ויתור, ותוספות אלו מגיעים לו לפי החוק מכיון שהישיבה מקבלת עבורו תקציבים ממשרד החינוך כמורה, והן אף מפורטות בתלוש המשכורת שלו.

הרב א' משיב שלפי חו"ד שקבל מהדיין הרב סילמן אם המשכורת של העובד היתה קבועה בסכום מסויים נטו, אין להחשיב לפיצויים את הברוטו, וכך נהגה הישיבה במקרים אחרים של פיטורי עובדים, והדבר היה ידוע גם להרב י'. יצוין, שהרב י' עצמו טען בתביעתו - כפי שנרשם בפרוטוקול - "ידעתי מפי אחרים שראש הישיבה נוהג לשלם פיצויים לפי נטו ולא לפי ברוטו, אבל אני לא הייתי מוכן לוותר".

באשר למשכורת 13 ולתוספת עבור הרישום מציג הרב א' חו"ד מקצועית שתוספות יחודיות אלו אין להחשיב אותן בחישוב הפיצויים. באשר לתביעת הביגוד וההבראה משיב שמעולם לא שילמה הישיבה תוספות אלו, וכל העובדים ידעו על כך, ומה שנכתב בתלושי המשכורת "הבראה" היה רק ככיסוי למשכורת 13.

עוד טוען הרב י' שהמשכורת האחרונה ששולמה לו היתה מקוצצת. היא שולמה

רק עד ר"ח אלול ולא עד ה-1 לחודש הלועזי, וכן לא שולמה לו תוספת עבור הרישום. טוען הרב י' שמכיון שבשנים האחרונות שולמו המשכורות בישיבה בכל 5 לחודש הלועזי עבור החודש הלועזי החולף, ולא בראש חודש עברי עבור החודש העברי החולף, כפי שנהגו עמו בשנים הראשונות, הרי שלטענתו מגיעה לו משכורת נוספת עבור שבועיים נוספים, מר"ח אלול עד סוף החודש הלועזי, וכן מגיעה לו התוספת עבור הרישום.

הרב א' משיב שאמנם המשכורות שולמו ב-5 לחודש הלועזי, אך הן שולמו עבור החדשים העבריים, אלא שתאריך התשלום שונה לפי הלוח הלועזי משום שאז התקבלו התקציבים השונים. והראיה שבשנה מעוברת שילמו גם את המשכורת של חודש אדר ב', עובדה שגם הרב י' עצמו סיפר עליה בדיון. מה גם שזמני הלימוד בישיבה נקבעו לפי הלוח העברי, דהיינו ראש חודש אלול בתחילת שנה, וראש חודש ניסן בזמן קיץ. ומכיון שהחופש של הרב י' נגמר בר"ח אלול, לא מגיע לו שכר מעבר לכך. באשר לתוספת עבור הרישום משיב הרב א' שלאחר שהרב י' קבל את מכתב הפיטורין הוא התקשה לתפקד ואת הטיפול ברשימות השיבוץ של התלמידים הטיל על מישהו אחר, לכן לא מגיעה לו התוספת הזו. הרב י' מכחיש וטוען שתיפקד כרגיל.

הרב י' טוען שמגיעים לו כספים שנצטברו על שמו בביטוח מנהלים, ללא ידיעתו, ואף בניגוד לדעתו כשנודע לו דבר הביטוח, והם נמשכו מהביטוח ללא ידיעתו ע"י הישיבה. הרב א' משיב שהיה זה חשבון חסכון של הישיבה שלא על חשבון העובד, ולכן לא היה צורך בדעתו והסכמתו של הרב י' לביטוח זה, ולכן אין לעובד זכות בכספים אלה. הלשכה המשפטית של חברת הביטוח השיבה לנו שאת חברת הביטוח לא מענין על שם מי נרשמה הפוליסה.

השאלות להלכה

- א. יסוד החיוב בהלכה לתשלום פיצויי פיטורין.
- ב. מנהג מקומי בזכויות עובדים המנוגד למנהג המדינה הכללי, דינו.
- ג. מי שקנה פוליסת ביטוח על שם חברו, למי מגיעים דמי הביטוח.

תשובה

א. חוב המעביד לשלם פיצויי פיטורין לעובד שפוטר מקורו בחוב הענקה של עבד עברי, ע"י החינוך מ' תפב. וכתבו המשל"מ עבדים פ"ג הט"ו ופנ"י קדושין טז ב שחוב הענקה הוא כשכר פעולה, וע"י משל"מ שם שפשוט הדבר שהוא חוב דאורייתא חלף העבודה. אמנם הסמ"ע חו"מ סי' פו ס"ק ב כתב שאינו מתורת חיוב אלא מתורת ויתור

ומתנה בתורת חנינה, והש"ך שם ס"ק ב כתב שהדבר ידוע שהוא מתורת צדקה. ועי' פת"ש סי' שלג ס"ק ג בשם שו"ת אמרי אש ח"א יו"ד סי' צב ושו"ת מים חיים או"ח סי' ו שהביאו ענין חוב פיצויי פיטורין להלכה. ועי' פד"ר כרך א עמ' 330 וכרך ג עמ' 280 שמלבד חיוב הענקה, יש לחייב פיצויי פיטורין גם משום שחוב זה הפך למנהג מדינה, והכל כמנהג המדינה.

ועי' פס"ד ירושלים כרך א עמ' קנח מאאמו"ר זצ"ל שהוא כמו משכורת שלוש עשרה, ובפס"ד ירושלים כרך ז עמ' לח שיסוד הפיצויים הוא חסכוניות של העובד ממשכורת שלו.

ב. סקטור מסויים שנוהג בענין זכויות העובדים שלו שלא לפי חוקי המדינה, וכל מי שמתקבל אצלו לעבודה נכנס על דעת כן, כבר כתב באגרות משה חו"מ ח"א סי' עו שהמנהג הכללי אינו קובע אצלם. וז"ל: דאף אם מנהג בתי ספר של גוים שהם מסלקין גם בלא טענה, אינו כלום, די ש למיזל בתר מנהג של מקום זה יותר ממנהג המדינה. וראיה מגמ' ב"מ ריש פרק המקבל א"ר יוסף בבבל נהיגי דלא יהיבי תיבנא לאריסא. ופריך למאי נפ"מ. ומשני דאי איכא אינש דיהיב עין יפה הוא, ולא גמרינן מיניה. משמע דרק לאחרים לא גמרינן מיניה אבל הוא עצמו מחוייב ליתן, דאם גם האיש הזה אינו מחוייב ליתן, הו"ל לומר דעין יפה הוא ואינו מחוייב שיכול לחזור בו אף באריס זה או כשיקח אריס אחר בסתמא. ואין לומר דהתם שאני משום דמן הדין היה צריך לחלוק בתבן, לכן כשנתן ולא קבל עליו מנהג העיר שלא ליתן מחוייב ליתן, דאין לזה שום טעם, דהא בעיר זו שנהגו שלא לחלוק בתבן אינו מחוייב מעיקר הדין כל זמן שלא היתנו היפוך המנהג. ולכן משמע דאף מנהג של איש זה לבד מהני לגבי איש זה אף שהוא נגד מנהג המדינה. ע"כ. וכ"כ בברכת שלמה סי' יט אות יט ואילך בענין פטורי מלמדים במקום שמנהגם לפטר בתוך הזמן כשיראו המנהלים צורך בכך, שאפשר להתנות בענין כזה ותנאים קיים, ואין זה בכלל מתנה ע"מ שכתוב בתורה.

ומן הראוי לצטט כאן קטעים מתוך פס"ד האב"ד הגר"י אליעזרוב שליט"א (נתפרסם בתחומין י עמ' 72 ואילך) בענין עובדת ברשת הגנים, נכתבו דברים הראויים להיכתב אף בפס"ד זה: "כל מי שנכנס לעבוד ברשת גנים זו ידע שבמקום עבודה זה לא שוררים התנאים הסוציאליים שקיימים בשאר גנים. גם אם לא ידע את כל פרטי זכויותיו, אין בכך משום שינוי במנהג שקיים ומקובל בסקטור זה". "התובעת טענה שקיימת פסיקה של בתי משפט בנושא זה, שויתורו של עובד על זכויותיו אינו מועיל, ויש לילך אחר פסיקה זו מחמת הכלל דינא דמלכותא דינא. כבר נידון דבר זה ע"י הרבה פוסקים, ואלה קבעו שפסיקת שופט אינה מהווה דינא דמלכותא דינא שיש לנו לילך אחריו". "ממילא בנידוננו, הדבר פשוט שגם אם קיימת פסיקה משפטית, שהסכם העבודה הקיבוצי מחייב גם כנגד הסכם פרטי המרע את זכויותיו של העובד, אין בזה כדי לקבוע דינא דמלכותא".

"זאת ועוד: אם תיאלץ רשת גנים זו לשלם לעובדיה לפי התקן של שאר עובדי המדינה, יביא הדבר לקריסתו של המוסד כולו, ואם כן אין זה ענין רק בין אדם לחבירו אלא נוגע הוא גם לענין חינוך רוחני לתורה ומצוות. אם תצדק הגנת התובעת בנידון דידן, הרי שכל הגנות בעבר ובהווה יבקשו הגדלות שכר משמעותיות ופיצויי פרישה מוגדלים, והדבר בוודאי יגרום לקריסה של המערכת".

ג. כתב האור שמח שכירות פ"ה ה"ו: נשאלתי מי ששכר בית מחבירו והוא דר בה והבטיח את הבית בחברת אחריות משריפה אם ישרף, ונשרף הבית, מי יקח השארנץ, אחרי כי החוק אשר לא יוכל אדם להבטיח בית של אחר וליקח אח"כ השארנץ בלתי שיהיה שלו או שידור בתוכה, וזה טוען ואומר אני שלמתי התשלומין להחברה בכל שנה כפי החוק ולכן הדמים שלי, וזה טוען דמי ביתי אני נוטל. מה יעשו ביי"ד בזה.

ונראה להעיר בזה כי לכאורה משנתנו הוא זה בפרק המפקיד: השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כו' א"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים, נמצא דכי יצאת מרשותו של המשכיר הלא אם מתה ברשות השוכר יצא נקי מפרתו ולא היה לו אלא לבקש לבעל הרחמים שימלא חסרונו, ורק השוכר השאילה ומאי קא עביד, שנמצא שאך זכותו מדמי השכירות ששילם להמשכיר זה נותן לשואל, כי נתן הדמים רק כדי לעשות בה מלאכתו והוא נותנה להשואל, וכי מתה, שעכשיו השיג הוא אחד שיקבל אחריות אונסין, מ"מ השואל צריך לשלם לבעל הפרה שגוף הפרה שלו, כן הכא אע"פ שהשוכר השיג מי שקבל אחריות שריפת הבית והוא נותן דמים להחברה, בכל זאת שייך התשלומין לבעלים. אולם יש לחלק דהתם כי משאיל הרי אינו משאיל בשביל שיתן לו הדמים כשתמות הפרה, רק רצונו שיהיה שואל ותחזור הפרה בעינא ודמי השכירות שנתן שוה לו מה שהוא נותן חנם להשואל לעשות מלאכתו וכו' והאונס דאירע הוא על צד הבלתי מכוון, משא"כ כאן השמים שנותן לחברת האחריות הוא רק כדי שישלמו אם ישרף הבית וע"ז יהיב הדמים להם, אין מן הסברא לומר שלבעה"ב יהיה שייך השמים, זה יהיב דמי וזה שקיל, אטו ע"ז קא יהיב דמי הבטחון. כן נראה.

ומצאתי בשו"ת שו"מ מהד"ת ח"ג סי' קכח הביא שד"ת כזה היה לפני חכמי ביי"ד דבראדי והורו ששני שלישים יהיה שייך להבעה"ב ושליש להשוכר (ועי' מנחת יצחק ח"ב סי' עו ופתח"ח שכירות פ"ו הערה מד בדעת השו"מ). ועי' במחנ"א הל' שכירות סי' יט במשכיר בהמה ב"י והשכירה לאחר בט"ו אם המותר מהשכירות שייך להשני, יעוי"ש שלא העיר במה שכתבנו כלל, דגם התם עיקר מה שמשכיר לאחר הוא משום מותר השכירות שנוטל. ע"כ מהאור שמח.

ועי' שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' עז וסי' קכו שגם הוא הכריע שדמי הביטוח מגיעים לשוכר ששילם את דמי הביטוח ולא לבעה"ב, וגם במנחת פתים סי' שו סעי' ה שדן

בדברי המהרי"א, הסכים עמו לדינא מטעם דלא שייך אין אדם עושה סחורה בפרתו של חברו רק בהשכיר פרתו של חברו דמסר גוף הדבר של חברו, אבל בהבטחת אחריות לא נמסר הבית לחברת האחריות, ודבר חיצוני הוא, ואין זה בכלל אין אדם עושה סחורה וכו', דאין לבעלים דבר עמהם כי לאו בע"ד דידיה נינהו, כי מעולם לא הבטיח הוא אצלם וגוף הבית ישנו תחת ידו, וזה ברור מאד באופן דלדינא נראה דהתשלומין הם של המבטיח, וכ"כ בשו"ת בית שלמה חו"מ סי' קכב, זולת אם דינא דמלכותא הוא ששייך לבעה"ב, בזה ודאי אזלינן בתר דד"מ. וכ"כ בחכמת שלמה חו"מ סי' קעו סעי' מא. ועי' שו"ת מהרי"א? ענין סי' עב שאם בזה שהמבטח רשם את שמו של המבטוח הפסיד המבטוח זכותו לעשות ביטוח לעצמו, בודאי עשה לו היזק. ועוד כתב במנחת פתים שם עפ"י המחנ"א הל' שכירות סי' יט דהאי דינא דר' יוסי הוא דוקא בדבר שאסור לעשותו בלי הסכמת הבעלים, לכך גם כשהסכים אמרינן ביה אין אדם עושה סחורה, משא"כ בדבר שמוותר לעשותו בלי הסכמת הבעלים. ויש להוסיף ולהטעים בדבר שצריך הסכמת הבעלים אמרינן דהסכמתם היתה רק להשאל, משא"כ בדבר שאין צריך הסכמה כמו בניד"ד, דלא אשכחן כלל ענין כזה שיהיה דבר זה כנהנה משל חברו שלא מדעתו, כי אין זה נהנה משל חברו רק גרמת הנאה. ע"כ מדברי המנחת פתים.

וכ"כ בשו"ת ארץ צבי חו"מ סי' טו, ושו"ת תשורת שי סי' קו, ושו"ת מהרי"ש ח"ו סי' קג, ושו"ת אבני צדק חו"מ סי' ז, ושו"ת יד רמ"ה חו"מ סי' פ אות ג. אך כאמור באו"ש הג"ל, הבי"ד דבראדי פסקו ששני שלישים לבעה"ב ושליש להשוכר, וכ"כ בשו"ת אוריין תליתאי סי' קנו.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il